

DARBASPĒKA REZERVJU ANATOMIJA BALTIJAS VALSTĪS: SKATS 15 GADU PĒC PIEVIENOŠANĀS ES

Oļegs Krasnopjorovs
20.03.2020

Pētījuma publikācija latviski:

https://datnes.latvijasbanka.lv/diskusijas-materiali/dm_2_2019-lv.pdf

Pētījuma publikācija angļiski:

https://datnes.latvijasbanka.lv/papers/discussion/dp_2_2019-en.pdf

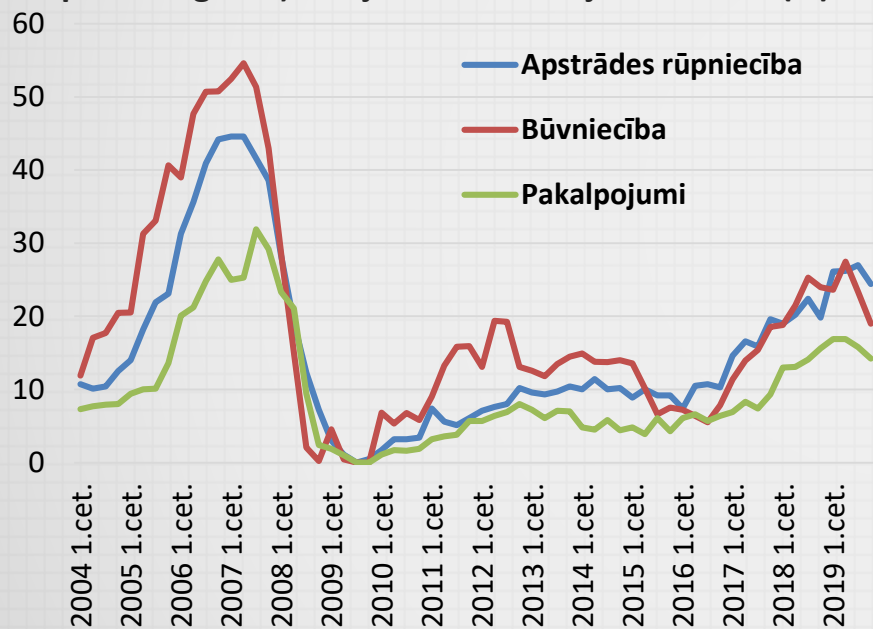

PAR KO IR ŠĪS PĒTĪJUMS?

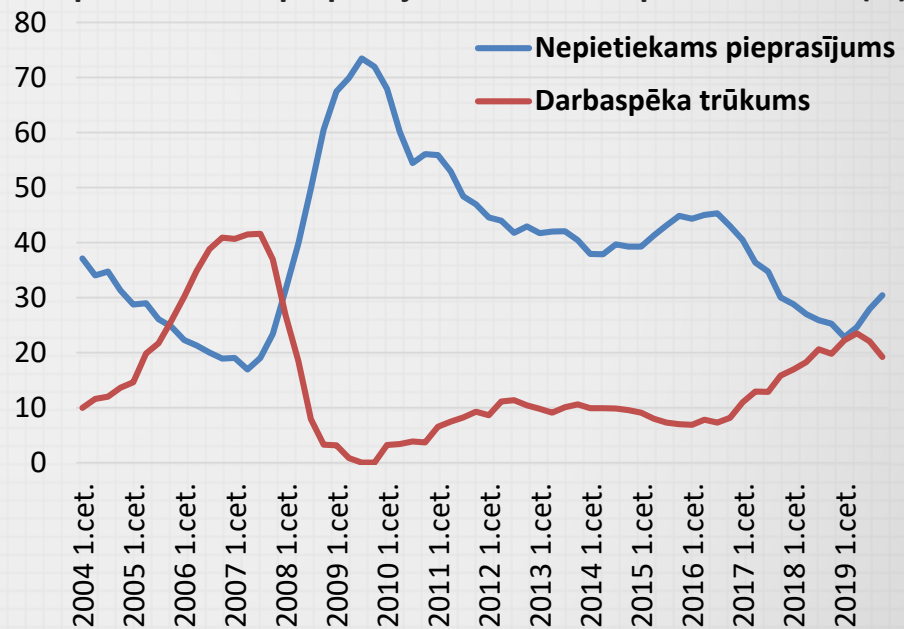
- Vai tiešām darba roku trūkums palēnina tautsaimniecības attīstību?
- Cik lielas ir Baltijas valstu iekšējās un ārējās darba roku rezerves?
- Kā aktivizēt darbaspēka rezerves?

UZŅĒMĒJI ARVIEN BIEŽĀK SŪDZAS PAR DARBASPĒKA TRŪKUMU

Latvijas uzņēmēju īpatsvars, kas uzskata darbaspēka trūkumu par svarīgu uzņēmējdarbības kavējošo faktoru (%)

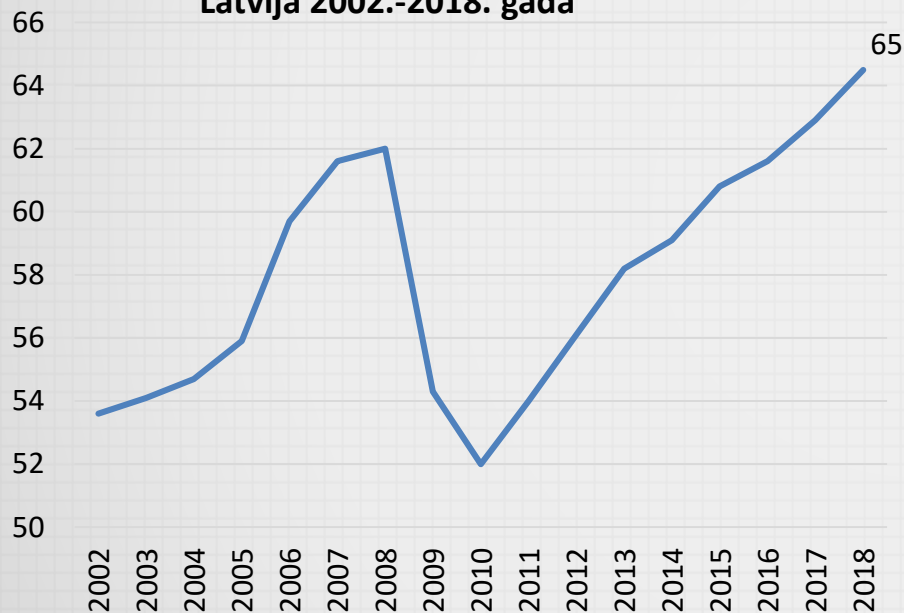
Divi svarīgākie uzņēmējdarbību kavējošie faktori: nepietiekamais pieprasījums un darbaspēka trūkums (%)

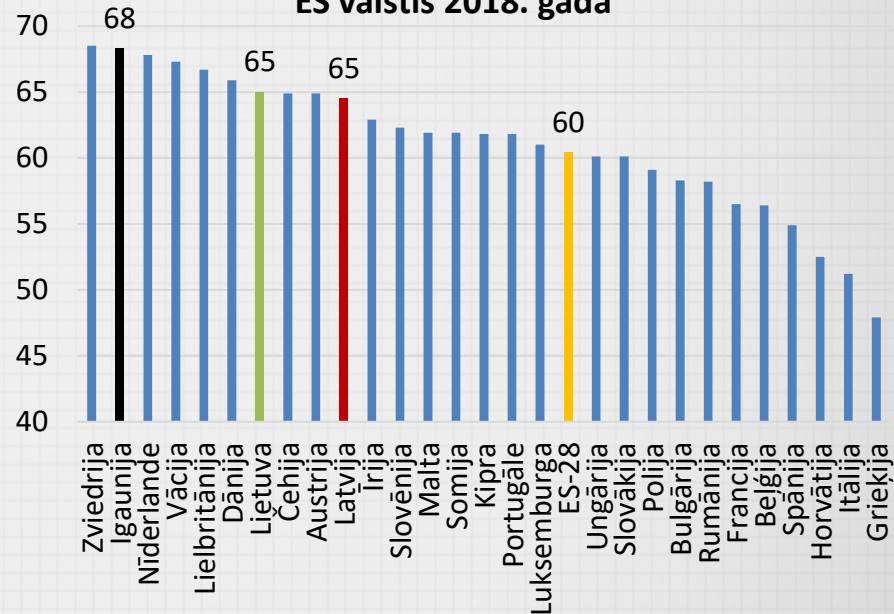
NODARBINĀTO IEDZĪVOTĀJU DAĻA IR REKORDAUGSTA UN PĀRSNIEDZ EIROPAS SAVIENĪBAS VIDĒJO LĪMENI

Nodarbināto daļa iedzīvotāju kopskaitā (%; 15-74 gadi)

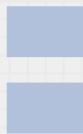
Latvijā 2002.-2018. gadā

ES valstīs 2018. gadā

Nodarbinātības
līmenis

Līdzdalības
līmenis

(1 –
Bezdarba
līmenis)

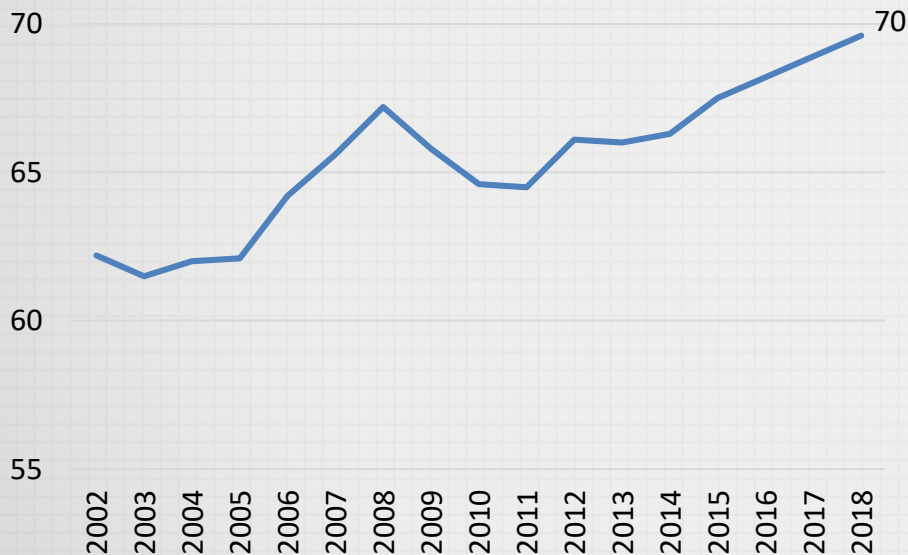
Cik cilvēku ir aktīvi darba tirgū:
(strādā vai meklē darbu)

Cik cilvēku meklē darbu

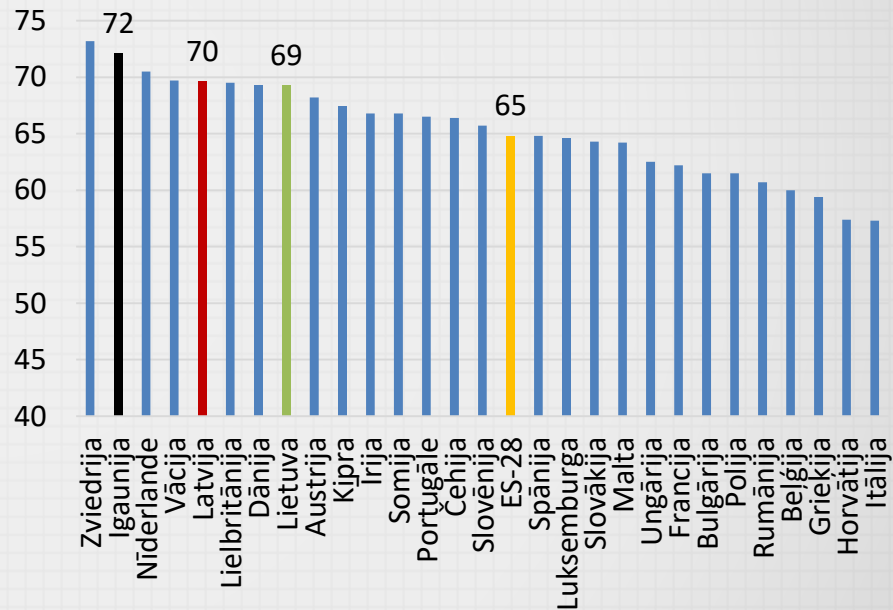
ARĪ EKONOMISKĀS AKTIVITĀTES LĪMENIS IR REKORDAUGSTS UN PĀRSNIEDZ EIROPAS SAVIENĪBAS VIDĒJO LĪMENI

Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju daļa (%; 15-74 gadi)

Latvijā 2002.-2018. gadā

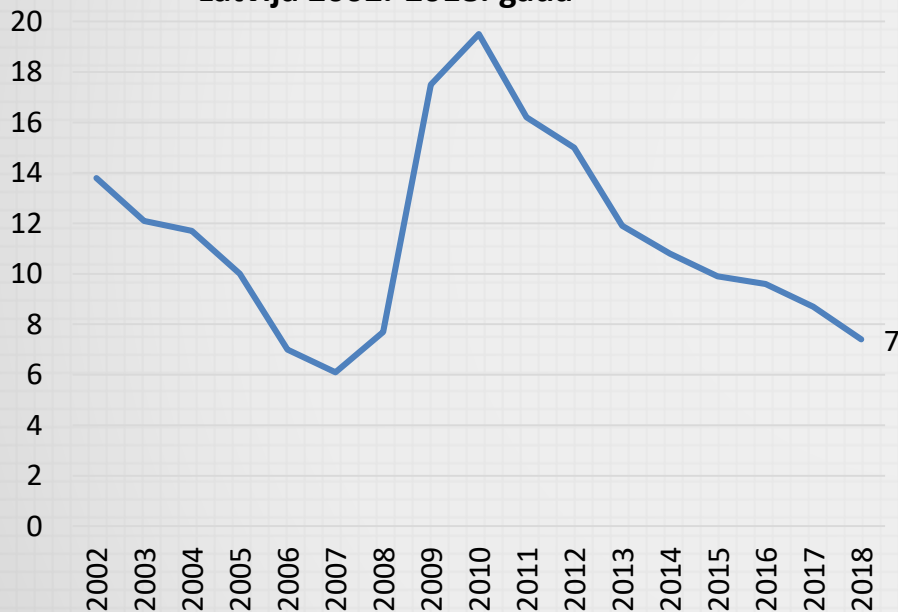
ES valstīs 2018. gadā

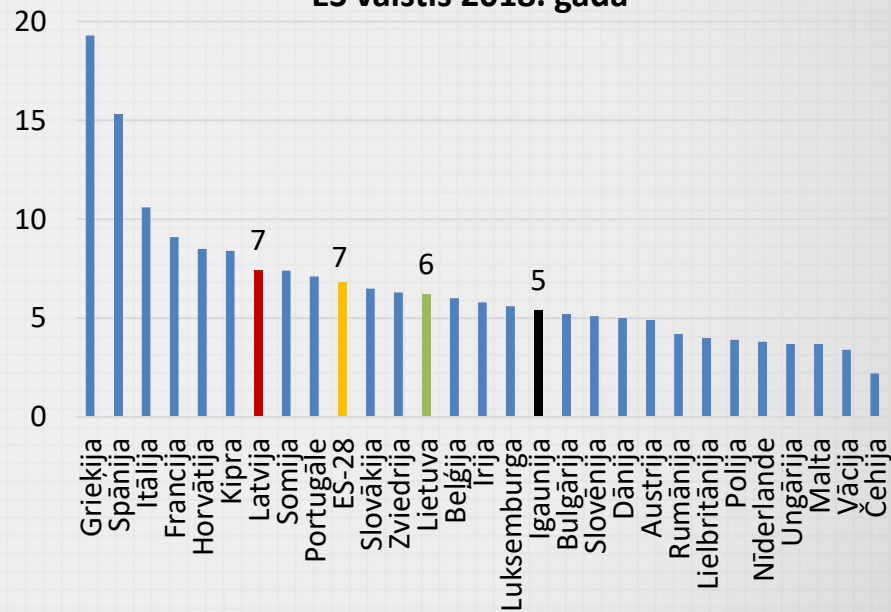
BEZDARBS IR ZEMĀKAIS 10 GADU LAIKĀ UN LĪDZĪGS EIROPAS SAVIENĪBAS VIDĒJAM RĀDĪTĀJAM

Bezdarba līmenis (% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem; 15-74 gadi)

Latvijā 2002.-2018. gadā

ES valstīs 2018. gadā

VIRS VIDĒJĀ VECUMA VĪRIEŠIEM IR AUGSTS BEZDARBS, SAVUKĀRT JAUNIEŠI (15-19 G.) NESTRĀDĀ UN NEMEKLĒ DARBU

Baltijas valstu rangi pēc darba tirgus rādītājiem
(starp 28 ES valstīm; iedzīvotāju grupu dalījumā; 2018. gadā)

Skaitlis apzīmē valsts rangu starp 28 ES valstīm.

Nodarbinātības līmeņa piemērā:

"1": visaugstākais nodarbinātības līmenis ES;

"28": viszemākais nodarbinātības līmenis ES.

"ND" nozīmē, ka dati nebija pieejami.

- Nod – nodarbinātības līmenis;
- Līdz – līdzdalības līmenis;
- ApgB - apgrieztais bezdarba līmenis

		Latvija			Igaunija			Lietuva		
		Nod	Līdz	ApgB	Nod	Līdz	ApgB	Nod	Līdz	ApgB
Kopā		10	5	21	2	2	13	7	8	17
Dzimums	Vīrieši	13	7	24	1	1	13	12	13	20
	Sievietes	8	4	19	2	2	12	5	3	13
Izglītība	ISCED 0-2	18	17	23	9	10	13	26	26	24
	ISCED 3-4	16	11	22	5	3	15	20	16	19
	ISCED 5-8	4	4	17	14	15	14	2	2	10
Vecums (gadi)	15-19	19	22	7	10	10	15	17	19	6
	20-24	11	11	16	4	3	10	13	15	13
	25-29	14	5	22	6	15	4	2	2	8
	30-34	11	6	21	12	18	9	5	5	10
	35-39	17	10	22	13	12	14	6	5	19
	40-44	12	5	20	9	10	12	19	12	24
	45-49	17	7	25	7	5	15	16	11	23
	50-54	14	11	25	6	3	19	10	9	18
	55-59	8	7	25	6	6	21	7	5	26
	60-64	8	7	23	4	4	12	5	3	21
	65-69	2	2	ND	1	1	ND	5	5	ND
70-74	5	5	ND	1	1	ND	8	8	ND	

VIRŠ VIDĒJĀ VECUMA VĪRIEŠU NODARBINĀTĪBA IR VIENA NO ZEMĀKAJĀM EIROPĀ, (ĪPAŠI JA NAV AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS)

Baltijas valstu rangi pēc nodarbinātības līmeņa starp 28 ES valstīm;
(detalizēto iedzīvotāju grupu dalījumā; 2016. – 2018. gadā vidēji)

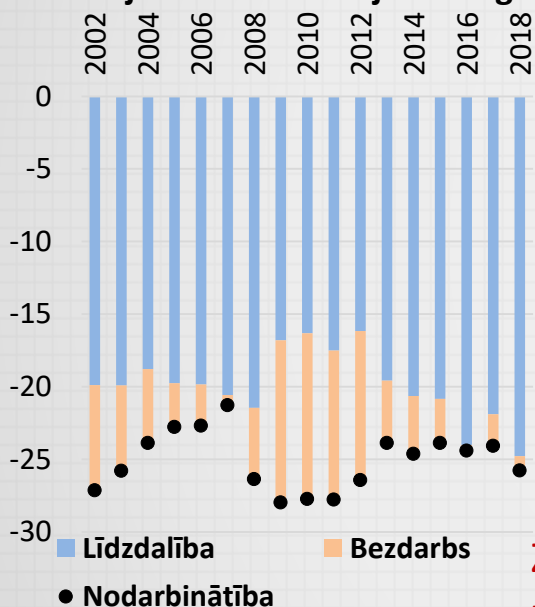
	ISCED:	Latvija			Igaunija			Lietuva		
		0-2	3-4	5-8	0-2	3-4	5-8	0-2	3-4	5-8
Vīrieši	20-24	11	14	6	2	6	5	22	16	4
	25-29	6	16	8	4	5	2	14	9	3
	30-34	17	19	14	4	5	6	26	25	15
	35-39	19	19	14	8	11	6	27	27	15
	40-44	16	23	14	4	9	5	27	28	19
	45-49	24	25	11	7	21	25	28	27	23
	50-54	24	27	27	15	20	7	28	24	22
	55-59	28	22	11	23	21	18	26	20	8
	60-64	15	15	11	18	7	9	21	9	3
Sievietes	20-24	10	11	9	7	10	3	22	16	2
	25-29	6	14	5	7	16	23	19	11	2
	30-34	12	16	12	4	23	23	20	17	1
	35-39	17	22	10	3	15	24	10	8	3
	40-44	17	13	9	5	12	21	19	14	1
	45-49	14	19	5	5	6	10	6	15	8
	50-54	16	17	8	1	14	9	8	16	10
	55-59	13	14	8	2	6	10	10	13	5
	60-64	6	10	4	2	2	3	20	12	2

- ISCED 0-2: pamatizglītība
- ISCED 3-4: vidējā izglītība
- ISCED 5-8: augstākā izglītība.

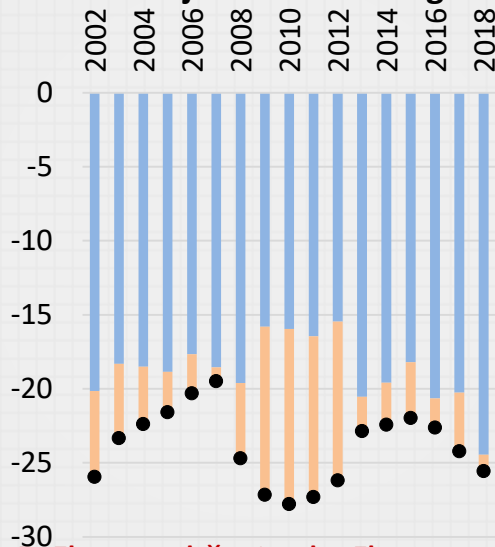
JAUNIEŠI 15-19 GADU VECUMĀ NESTRĀDĀ UN NEMEKLĒ DARBU – NEATKARĪGI NO EKONOMIKAS CIKLA STĀVOKĻA

Nodarbinātības līmeņa atšķirības no ES7 dekompozīcija pa dzimumiem (pp.; devums)

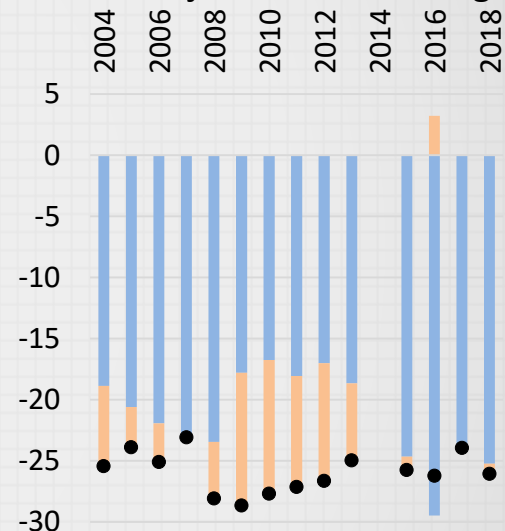
Latvija: visi iedzīvotāji 15-19 g.

Latvija: vīrieši 15-19 g.

Latvija: sievietes 15-19 g.

Zema mācību prakšu izplatība: profesionālās izglītības zema popularitāte un vāja kvalitāte (salīdzinot, piemēram, ar Vāciju).
Jauniešu nodarbinātība ≠ saldējumu pārdošana!

VAI NEBŪTU LABĀK IZGLĪTOT JAUNIEŠUS PIEPRASĪTAJĀS PROFESIJĀS?

23.09.2019.

**Biedrības un nodibinājumi sešās NVA filiālēs var pieteikties
jauniešu iesaistei darbā sabiedrības labā**

Biedrībām un nodibinājumiem tā ir iespēja piesaistīt savam darbam jaunus, enerģiskus un perspektīvus darbiniekus, savukārt jauniešiem - iespēja iegūt darba pieredzi un attīstīt darba iemaņas, darbojoties IT jomā un projektu vadīšanā, palīdzot administratīvajā darbā, rīkojot kultūras un sporta pasākumus, vadot pulciņus, nodarbojoties ar jaunatnes lietām un veicot citus darba pienākumus. Turklāt NVA filiāļu darbinieki palīdzēs izvēlēties konkrētās biedrības vai nodibinājuma darbības specifikai un prasībām visatbilstošākos kandidātus no NVA reģistrētajiem bezdarbniekiem vecumā no 18 līdz 29 gadiem.

Pieteikties dalībai šajā NVA pasākumā var jebkura Latvijā reģistrēta biedrība vai nodibinājums, izņemot politiskās partijas. Darba pienākumi biedrībā vai nodibinājumā pasākuma dalībniekam būs jāveic piecas dienas nedēļā: ne mazāk kā 4 stundas un ne vairāk kā 8 stundas dienā. Iesaistes ilgums pasākumā – no 2 līdz 6 mēnešiem.

~100 eiro mēnesī

Jaunietis, piedaloties pasākumā, no NVA saņems stipendiju - 5 eiro dienā, stipendijas apmērs mēnesī tiks aprēķināts atbilstoši nostrādātām dienām. Pasākuma dalībnieku NVA apdrošinās pret nelaimes

Nodarbinātības valsts aģentūra

SABIEDRISKO ATTIECĪBU NODAĻA

K. Valdemāra iela 38 k-1, Rīga, LV - 1010, e-pasts info@nva.gov.lv, www.nva.gov.lv

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

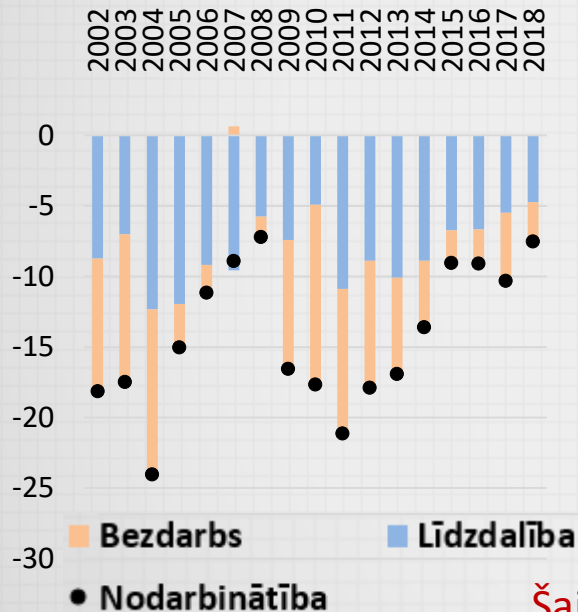
IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

ESF projekts „Atbalsts bezdarbnieku izglītošanai” Nr. 7.1.1.0/15/I/001

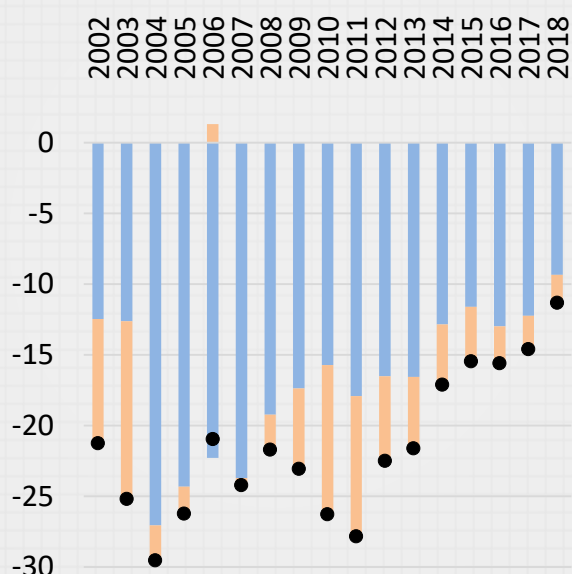
JAUNĀS SIEVIETES (20-24 G.) LATVIJĀ UN LIETUVĀ IENĀK DARBA TIRGŪ VĒLĀK NEKĀ CITUR EIROPĀ

Nodarbinātības līmeņa atšķirības no ES7 dekompozīcija pa valstīm (pp.; devums)

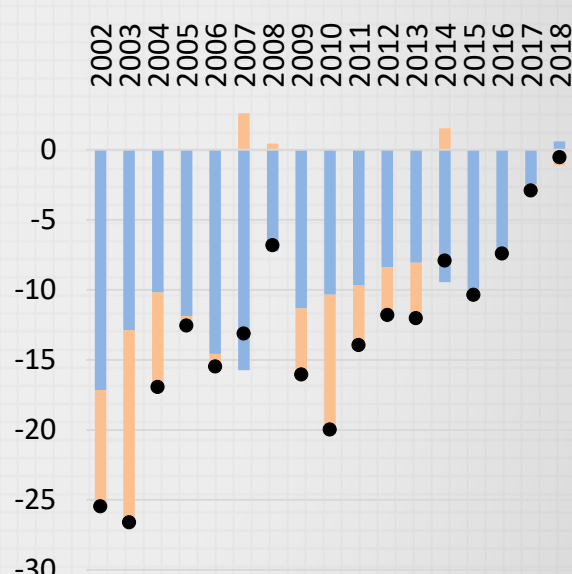
Latvija: sievietes 20-24 g.

Lietuva: sievietes 20-24 g.

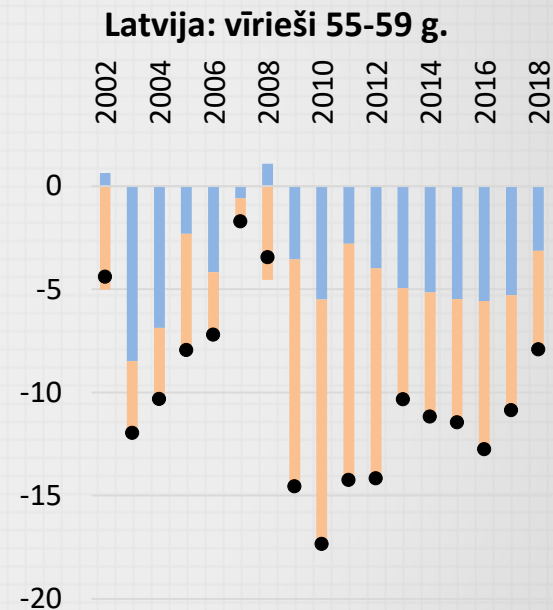
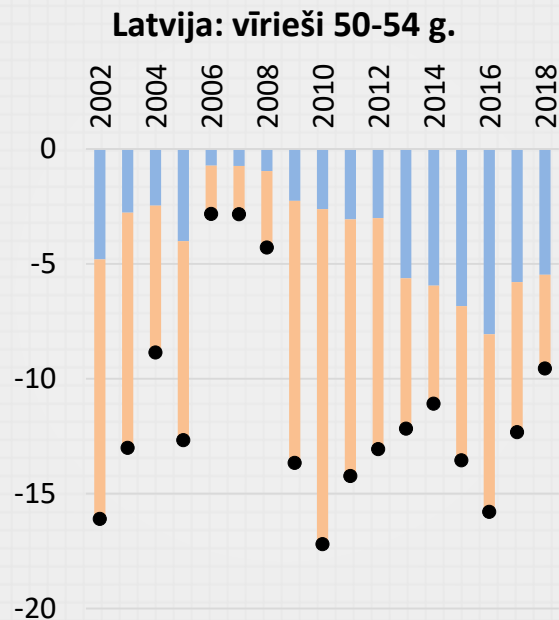
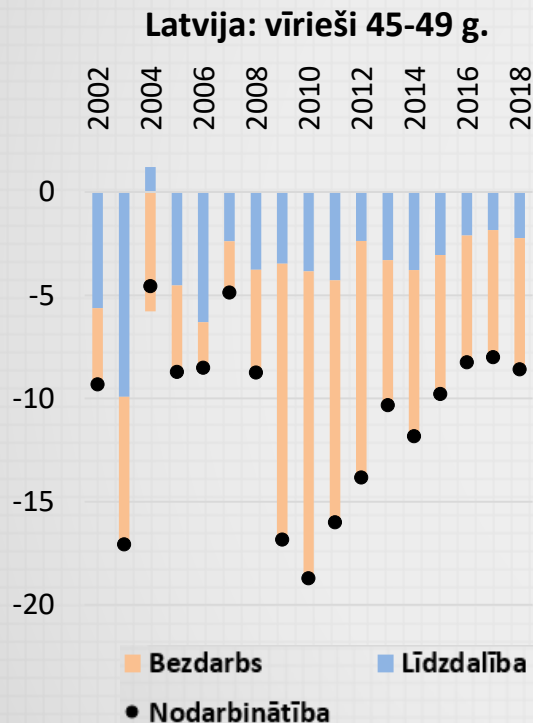
Igaunija: sievietes 20-24 g.

Šajā vecumā Latvijas sievietēm savu bērnu parasti vēl nav.
Tāpēc šādai novēlotai ienākšanai darba tirgū nav objektīva pamatojuma.

VĪRIEŠI VIRS VIDĒJĀ VECUMA: AUGSTS BEZDARBS, ZEMA EKONOMISKĀ AKTIVITĀTE

Nodarbinātības līmeņa atšķirības no ES7 dekompozīcija pa vecuma grupām (pp.; devums)

**Novēcojusi izglītība? Slikta digitālās prasmes?
Slikta veselība?**

IEKŠĒJĀS DARBASPĒKA REZERVES LATVIJĀ PAŠLAIK: 55 TŪKST. CILVĒKU

Iekšējās darbaspēka rezerves Baltijas valstīs dzimumu un vecumgrupu dalījumā (tūkst. cilvēku; 2018. gadā)

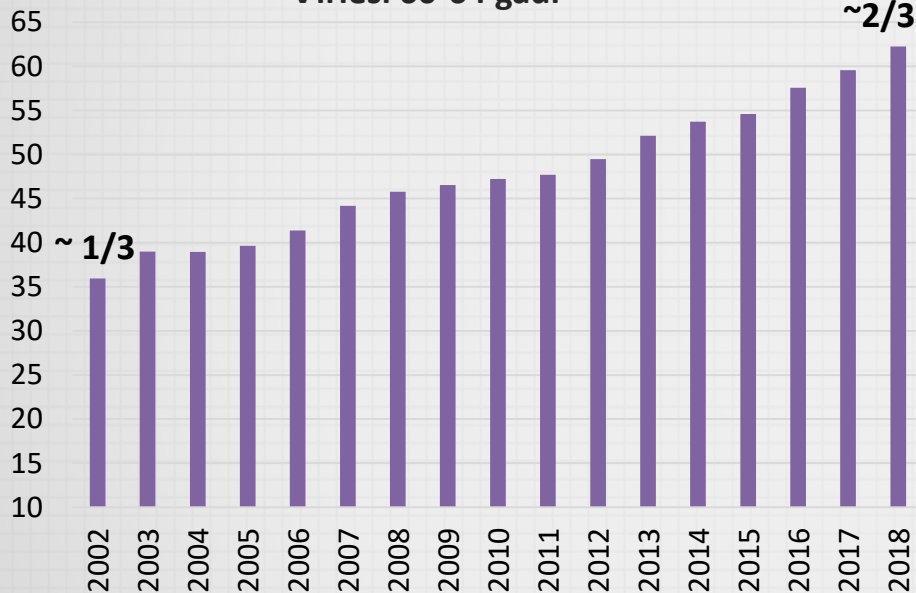
	Igaunija		Latvija		Lietuva	
	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes
15-19	6.3	5.0	11.3	11.1	17.1	17.8
20-24			0.6	3.4	8.1	9.1
25-29		2.4	1.9	0.1		
30-34		2.6	1.8		1.1	
35-39		1.2	1.2	1.7	2.1	
40-44		0.5	2.3		7.6	
45-49	1.5		5.5		9.0	
50-54	1.3		6.0		7.0	
55-59	4.4		5.2		7.4	
60-64	1.7		3.8			
Kopā	26.9		55.9		86.3	

Piezīmes: darbaspēka rezerves definētas tikai tām iedzīvotāju grupām kurās nodarbinātības līmenis ir zemāks nekā ES7. Darbaspēka rezerves atspoguļo papildus nodarbināto skaitu, kas rastos ja nodarbinātības līmenis sasniegtu ES7 rādītāju. ES7 ietver Vāciju, Austriju, Dāniju, Nīderlandi, Zviedriju, Čehijas Republiku un Lielbritāniju.

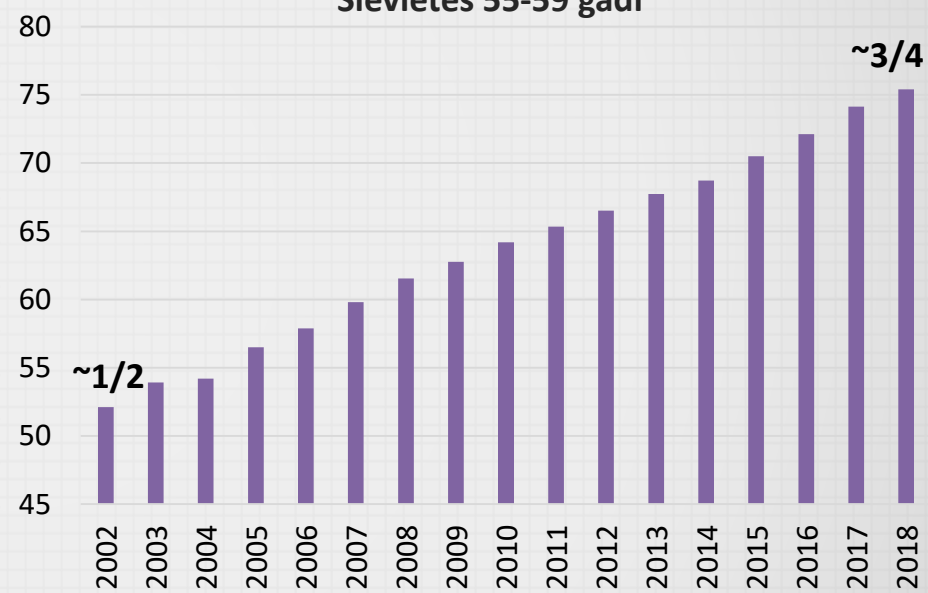
55 TŪKST. IR ŠĪ BRĪŽA IEKŠĒJĀS DARBASPĒKA REZERVES. NĀKOTNĒ BŪS VAIRĀK

Nodarbinātības līmenis ES7 valstīs (%)

Vīrieši 60-64 gadi

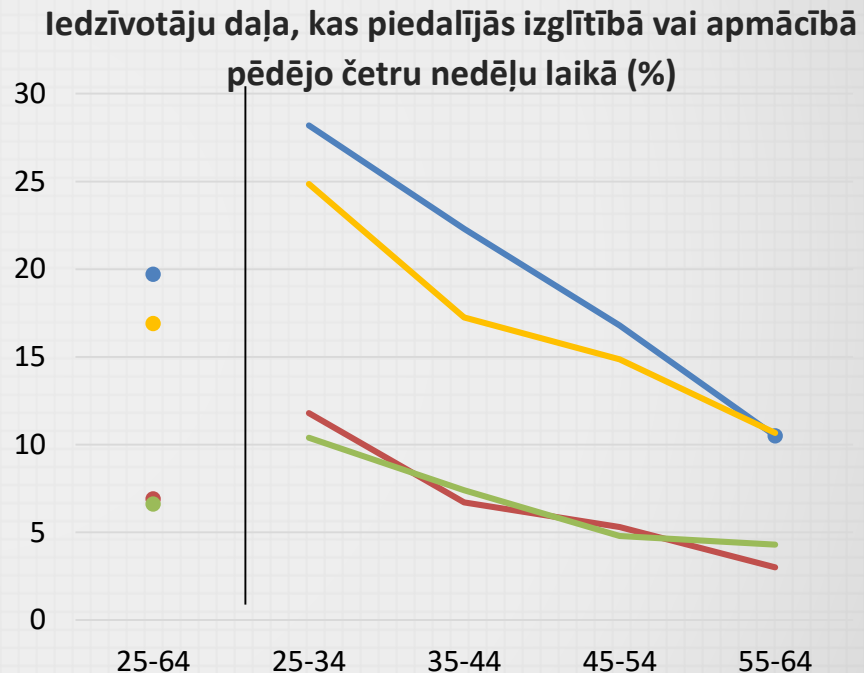
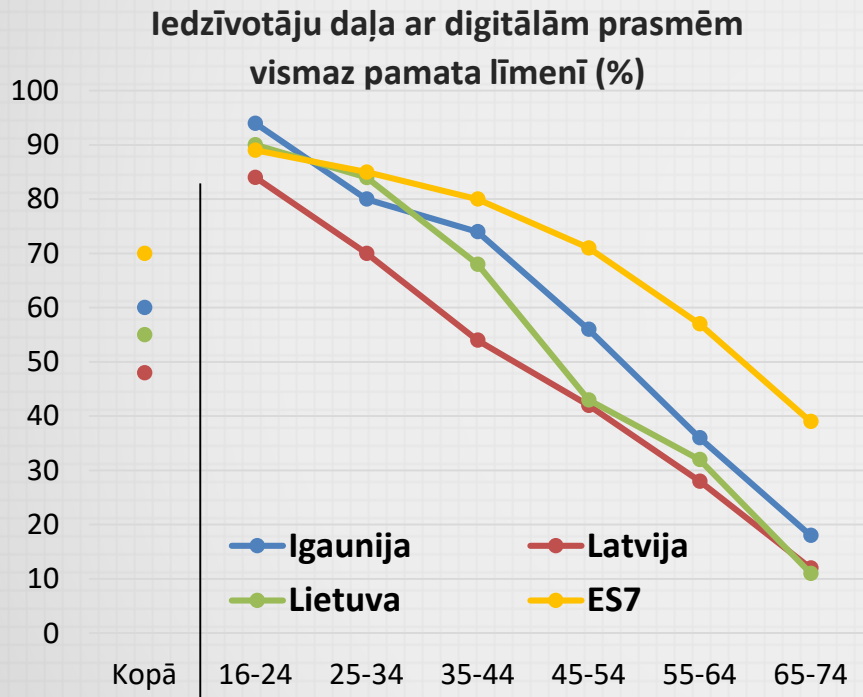

Sievietes 55-59 gadi

NOVECOJUSI IZGLĪTĪBA UN ZEMAS DIGITĀLĀS PRASMES?

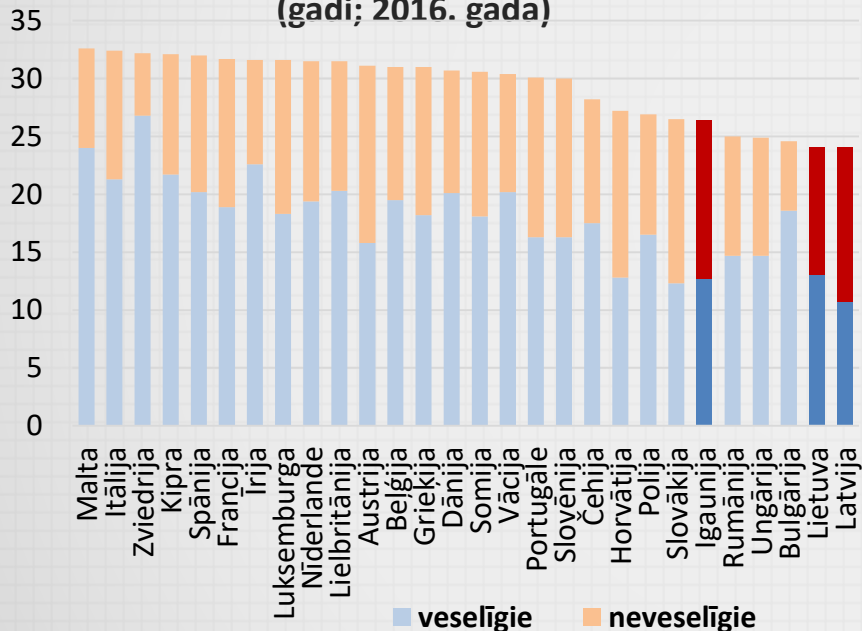
Digitālās prasmes un piedalīšanās mūžizglītībā Baltijas valstīs un ES7 (%)

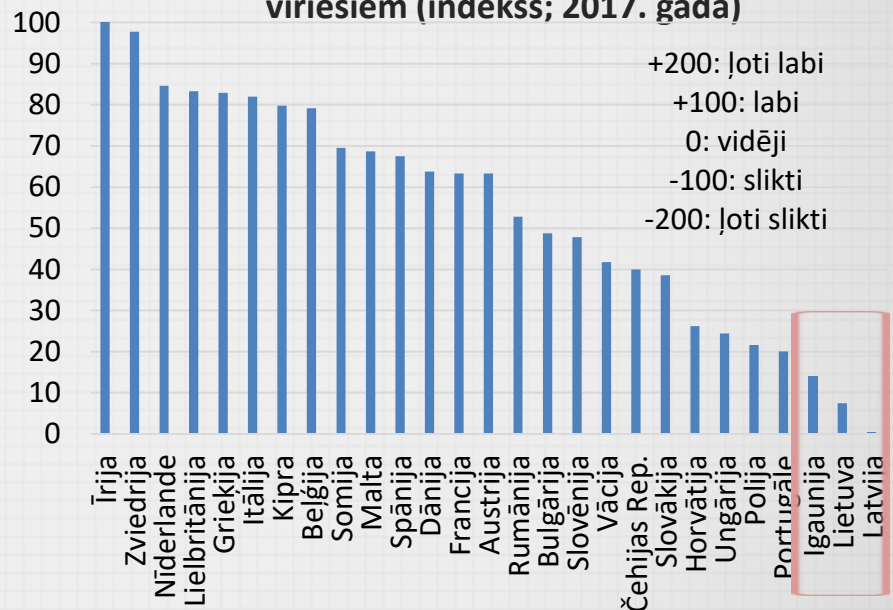
SLIKTA VESELĪBA?

Baltijas valstis salīdzinājumā ar ES7: sagaidāmais mūža ilgums un veselības stāvokļa pašnovērtējums

Sagaidāmais mūža ilgums 50 gadu vecam vīrietim
(gadi; 2016. gadā)

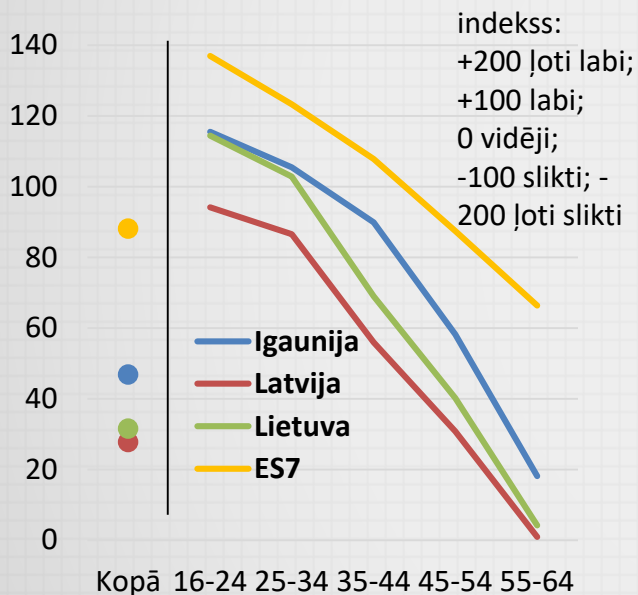

Veselības stāvokļa pašvērtējums 55-64 gadu veciem vīriešiem (indekss; 2017. gadā)

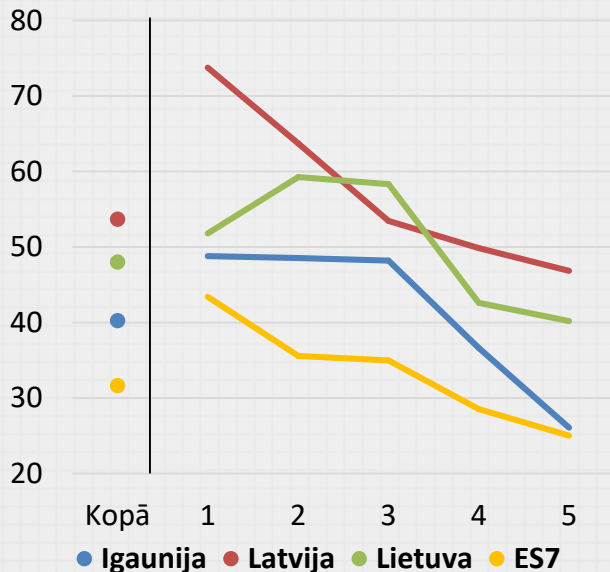

PAAUDŽU NOMAIŅA NEKO NEATRISINĀS: BEZ BŪTISKAS IZGLĪTĪBAS UN VESELĪBAS KVALITĀTES STANDARTU ↑ IEKŠĒJĀS DARBASPĒKA REZERVES NEBŪS IESPĒJAMS AKTIVIZĒT NEKAD

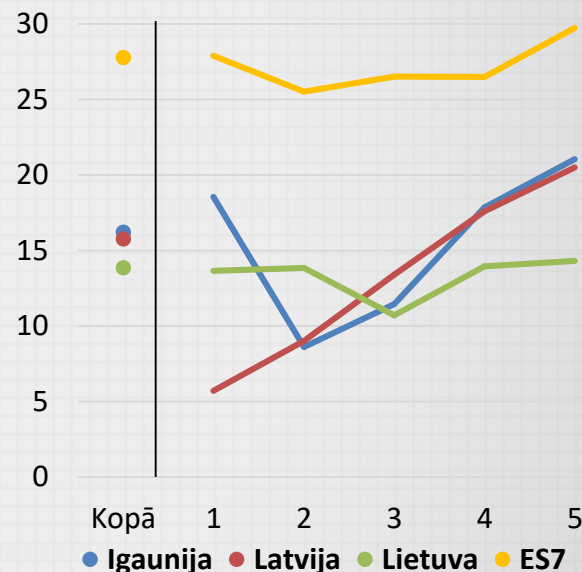
Veselības stāvokļa pašvērtējums Baltijas valstīs un ES7 (2017. g.)

Vīrieši 25-44 g.: smēķēšana (katru dienu vai neregulāri; %)

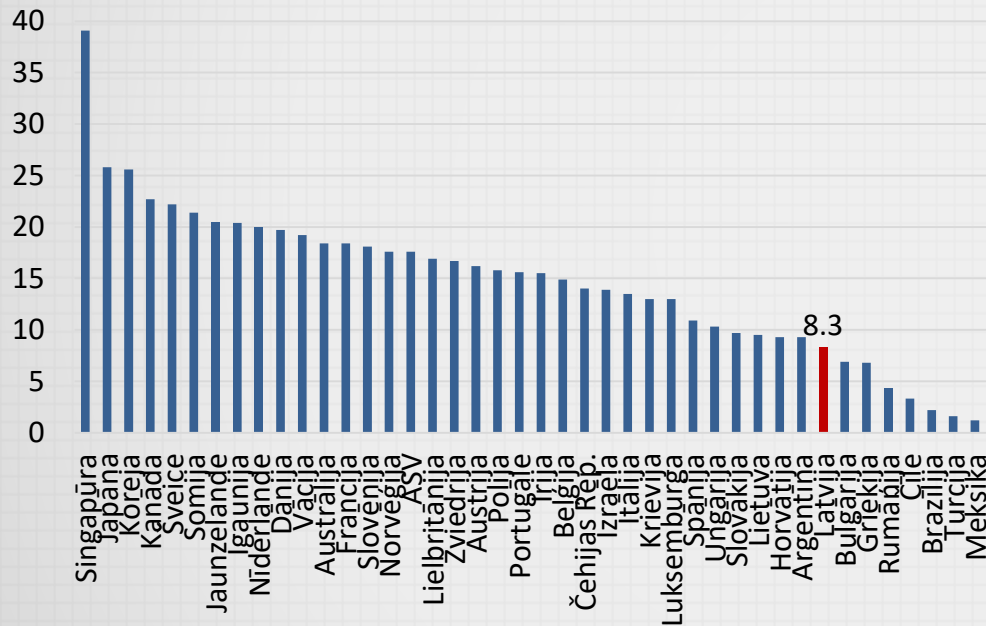
Vīrieši 25-44 g.: fiziskā aktivitāte vismaz 5 stundas nedēļā (%)

Pirmā kvintile atspoguļo 20% iedzīvotāju ar zemākiem ienākumiem, savukārt piektā kvintile – 20% iedzīvotāju ar augstākiem ienākumiem.

LATVIJAS IZGLĪTĪBAS SISTĒMA NAV VĒRSTA UZ IZCILĪBU. IZGLĪTĪBAS KVANTITĀTI JĀPĀRVĒRŠ KVALITĀTĒ

Skolēnu īpatsvars ar izciliem sasniegumiem vismaz vienā priekšmetā (%; PISA testa 2015. gada rezultāti)

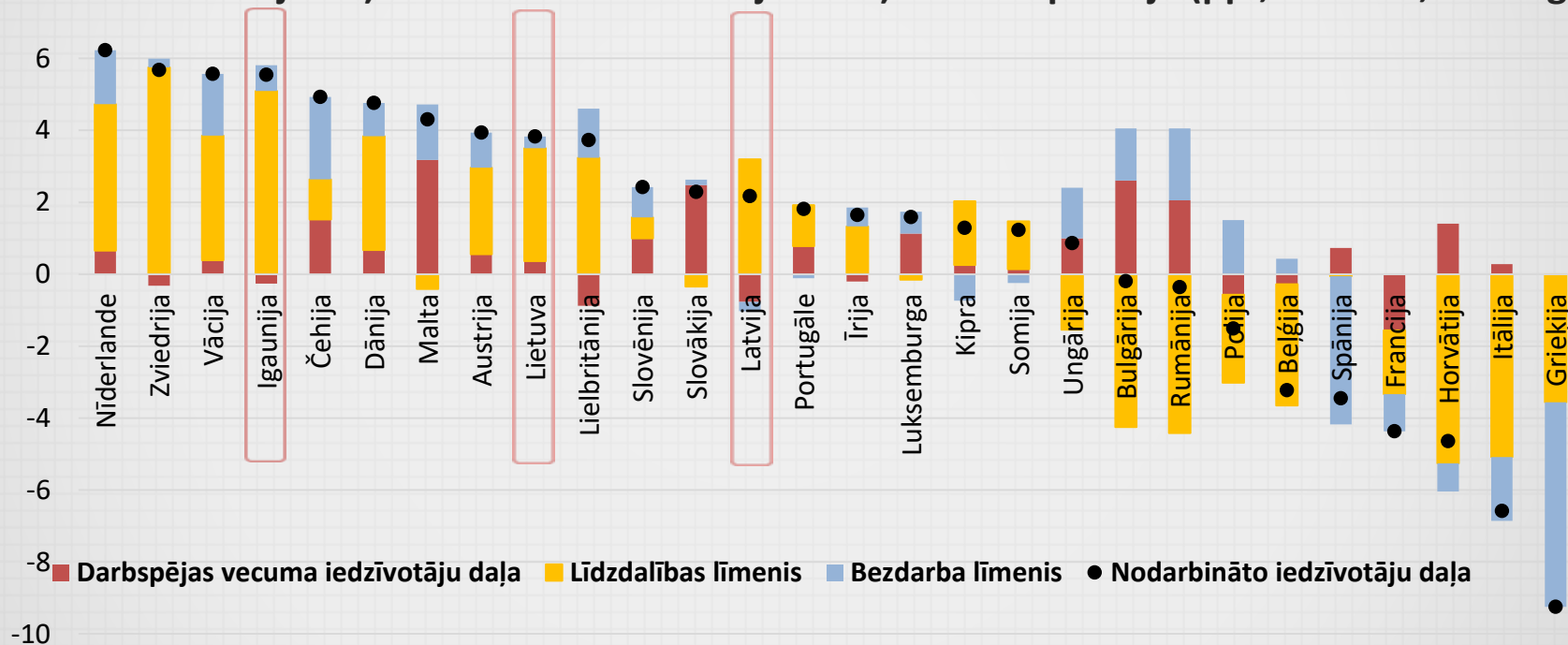
Latvijas labākās augstskolas kvalitātes ziņā atpaliek no reģionālām Somijas augstskolām (2018.gada dati)

102		University of Helsinki
137		Aalto University
276		University of Turku
314		University of Tartu
357		University of Jyväskylä
380		Tampere University of Technology
401-410		Vilnius University
410-420		University of Oulu
451-460		University of Eastern Finland
501-550		Lappeenranta-Lahti University of Technology
551-600		Vilnius Gediminas Technical University
551-600		Abo Akademi University
551-600		University of Tampere
601-650		Tallinn University of Technology
651-700		Riga Technical University
701-750		University of Latvia
701-750		Kaunas University of Technology
801-1000		Vytautas Magnus University

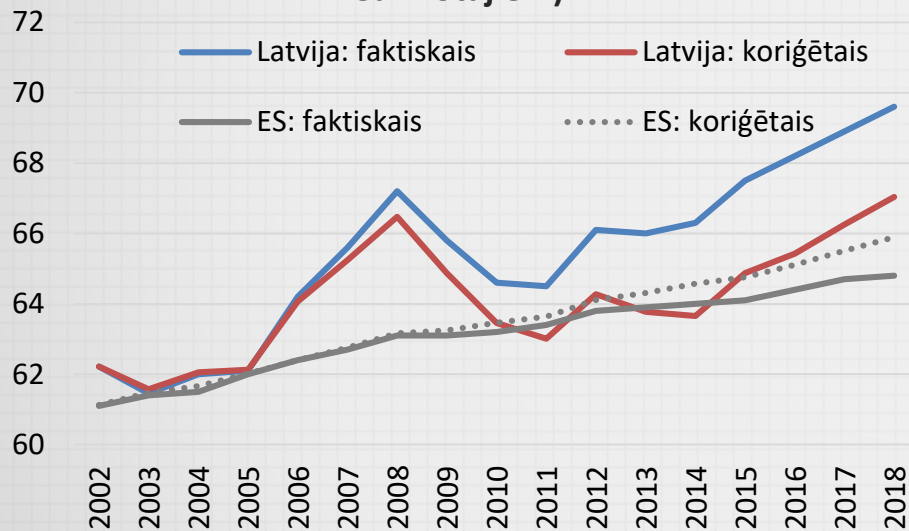
KĀPĒC TAD AGREGĒTIE DARBA TIRGUS RĀDĪTĀJI IZSKATĀS LABI? AUGSTU NODARBINĀTO IEDZĪVOTĀJU DAĻU LATVIJĀ GALVENOKĀRT NOSAKA AUGSTA DARBA TIRGUS LĪDZDALĪBA

Nodarbināto iedzīvotāju daļas novirzes no ES vidējā līmeņa dekompozīcija (pp.; devums; 2018. gadā)

LĪDZDALĪBA PIEAUGA VECUMSTRUKTŪRAS PĀRMAIŅU DĒĻ: TURPMĀK VECUMSTRUKTŪRAS PĀRMAIŅAS SAMAZINĀS LĪDZDALĪBAS LĪMENI

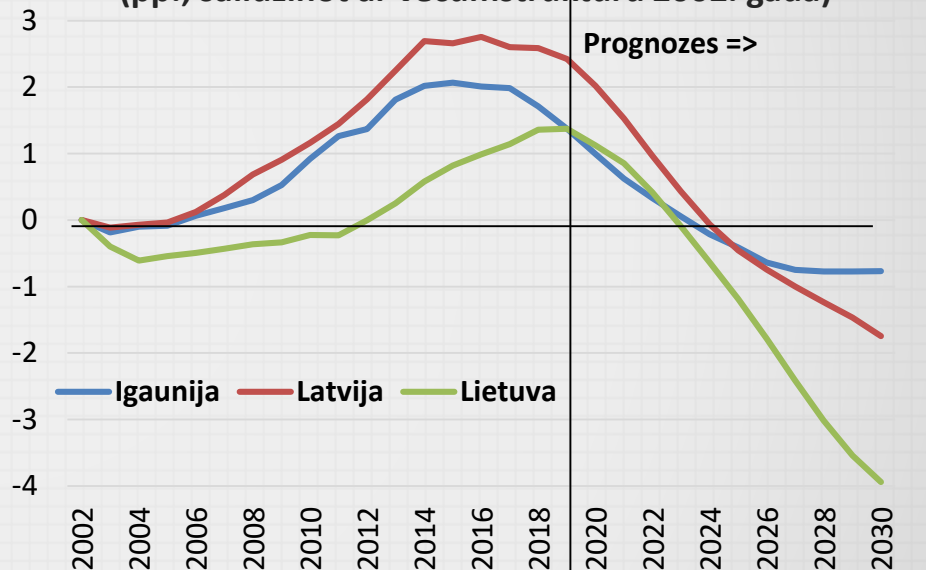
Līdzdalības līmenis: faktiskais un koriģētais pēc iedzīvotāju vecumstruktūras pārmaiņām (% no darbības vecuma iedzīvotājiem)

↓ jauniešu īpatsvars iedzīvotāju vidū (vecumgrupa ar zemu ekonomisko aktivitāti);

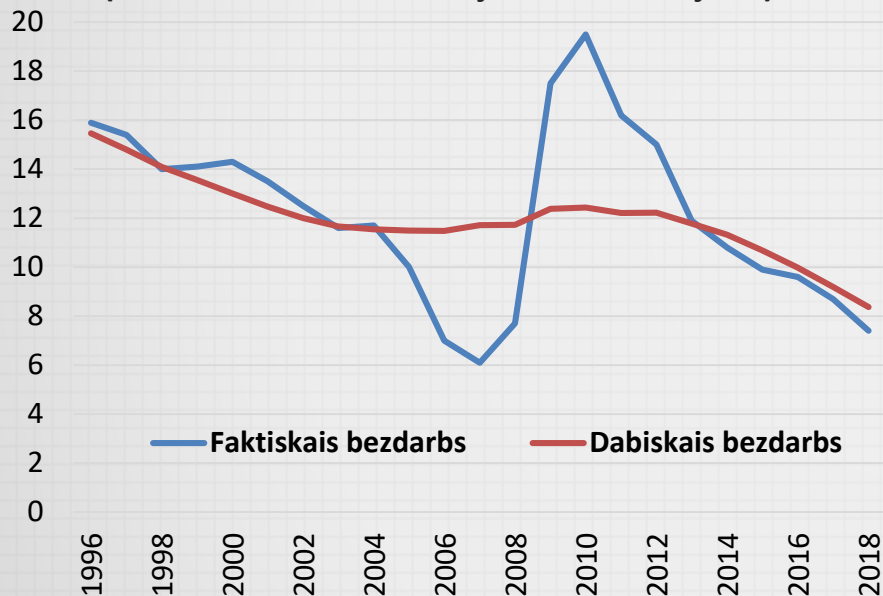
↑ vidējā vecuma iedzīvotāju īpatsvars (tiem ir augsta ekonomiskā aktivitāte). Drīz viņi kļūs par senioriem (zema ekon.akt.)

Iedzīvotāju vecumstruktūras ietekme uz līdzdalības līmeni (pp.; salīdzinot ar vecumstruktūru 2002. gadā)

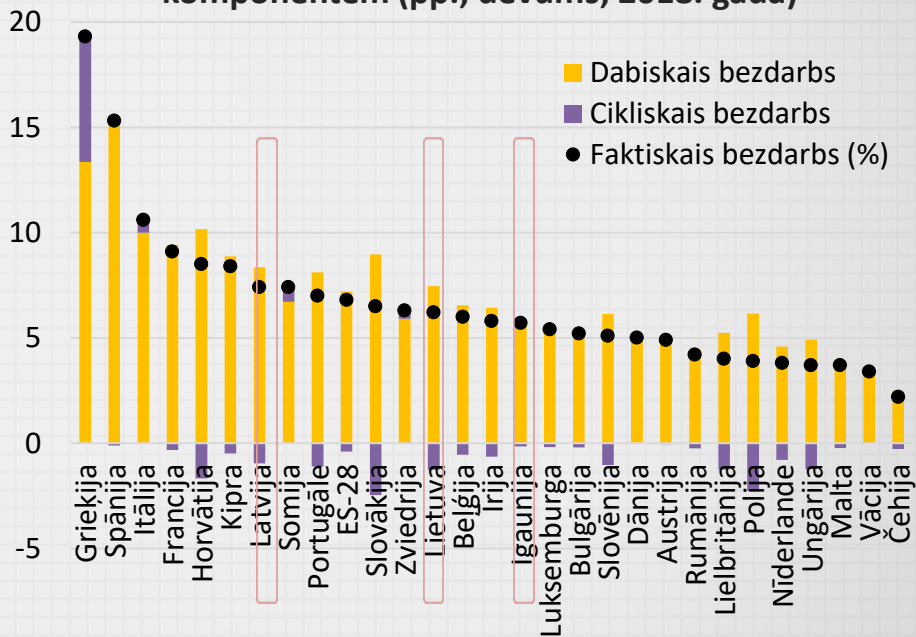

DABISKO (STRUKTURĀLO) BEZDARBU SAMAZINĀT BŪS GRŪTĀK NEKĀ CIKLISKO

**Faktiskais bezdarbs un dabiskais bezdarbs
(% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem)**

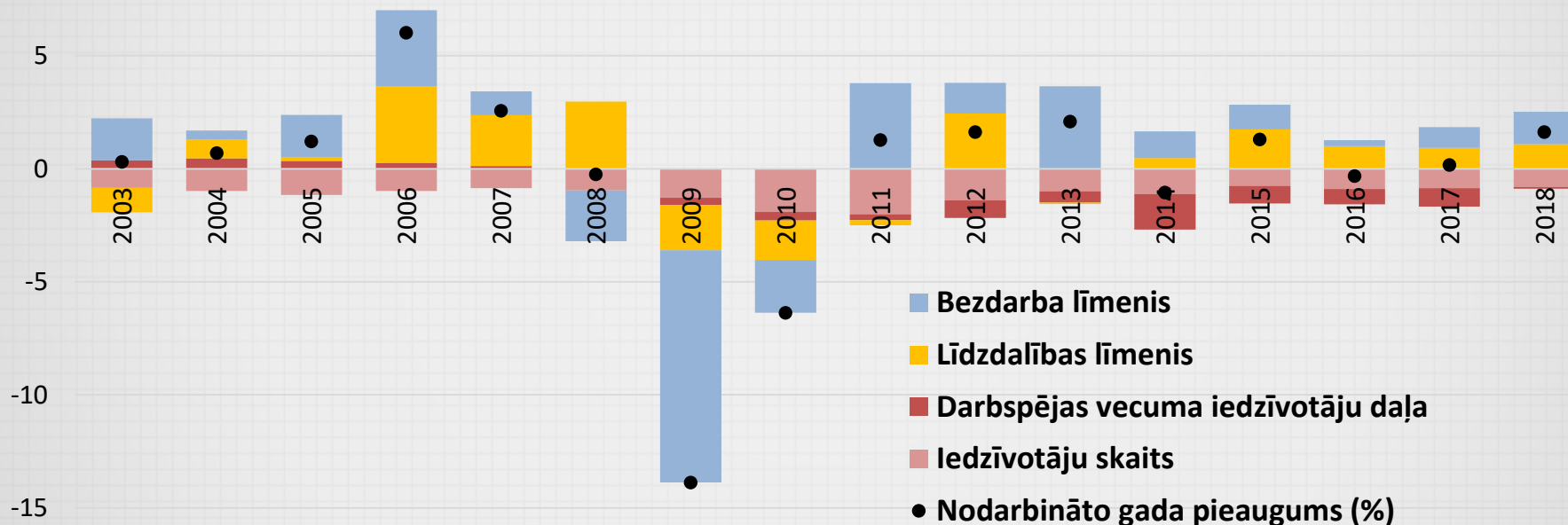

**Bezdarba dekompozīcija uz dabisko un ciklisko
komponentēm (pp.; devums; 2018. gadā)**

NEVAR TURPINĀTIES SITUĀCIJA, KA NODARBINĀTO SKAITS ↑, SAMAZINOTIES IEDZĪVOTĀJU SKAITAM

Nodarbināto skaita gada pieaugums Latvijā (devums; pp.)

Ja darbaspēka rezerves netiks aktivizētas, nodarbināto skaits turpmākajos gados samazināsies

VAI TIEŠĀM "DARBASPĒKA TRŪKUMS" BREMZĒ TAUTSAIMNIECĪBAS ATTĪSTĪBU?

Veca paradigma: "jā, darbaspēka trūkums ir problēma"

- Valsts = milzīga rūpnīca, kuras mērķis ir maksimizēt izlaidi (iekšzemes kopproduktu).
- Cilvēki ir skrūvītes (ražošanas faktori), kas pakļauti nolietojumam.
- līdzīgi kā izlaides maksimizācijas vārdā var nesaudzēt darbgaldus, arī cilvēkus var "norakstīt" 60 gadu vecumā vai pat ātrāk.
- Kad uzņēmumi nevar aizpildīt visas vakances, iestājas "darbaspēka trūkums" un ekonomikas izaugsmes temps palēninās.

Jaunā paradigma: "nē, tā ir iespēja"

- Ekonomika kalpo iedzīvotājiem, nevis otrādi.
- Ražošanas izlaide vai eksporta konkurētspēja nav mērķi paši par sevi, bet tikai līdzekļi lai uzlabotu dzīves kvalitāti.
- Ilgāks un veselīgāks mūžs ir vērtība pati par sevi, pat ja tas nepalielina iekšzemes kopproduktu.
- Ja izņēmumi nevar ātri aizpildīt visas vakances, tā ir iespēja aktivizēt ilgtermiņa bezdarbniekus un veicināt remigrāciju.

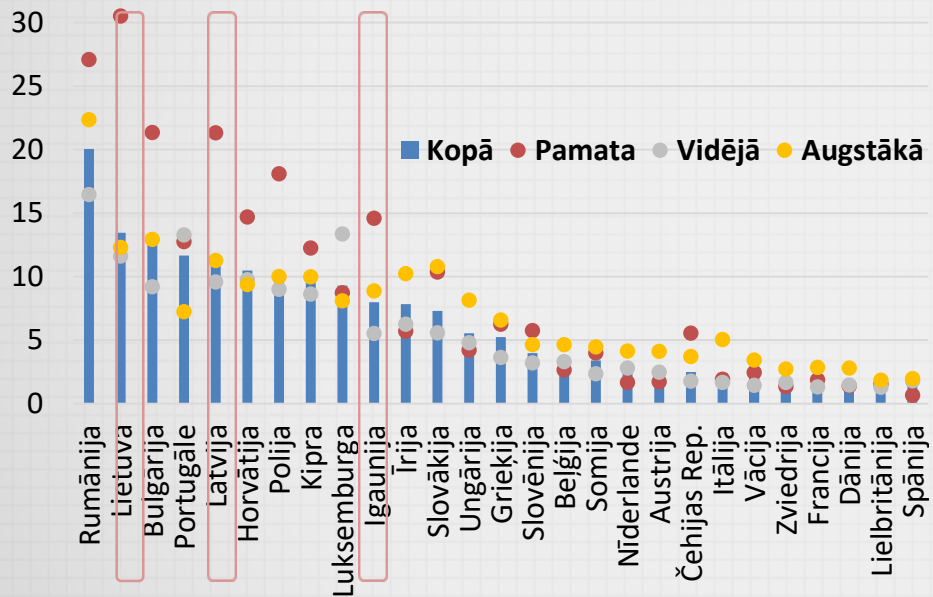
$L \downarrow \Rightarrow Y \downarrow$

$$Y = AK^\alpha L^{1-\alpha}$$

$L \downarrow \Rightarrow K \uparrow, A \uparrow \Rightarrow (Y/L) \uparrow$

ĀRĒJĀS DARBASPĒKA REZERVES: (1) REMIGRĀCIJA

Iedzīvotāju īpatsvars, kas dzīvo citā ES valstī
(% no iedzīvotājiem, kas piedzima attiecīgajā valstī;
20-64 gadu vecumā)

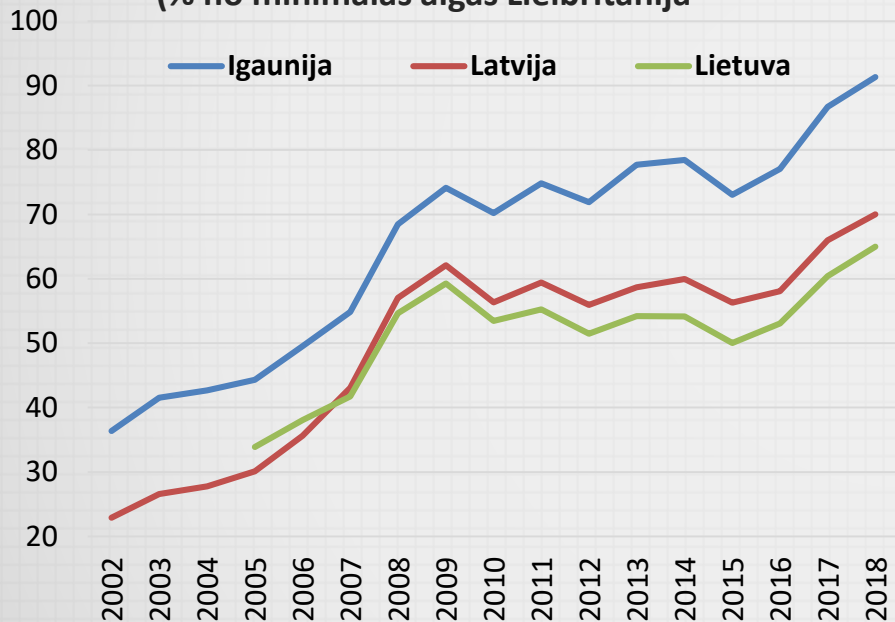

- Latvija: >160 tūkst.
- Igaunija: > 75 tūkst.
- Lietuva: >300 tūkst.

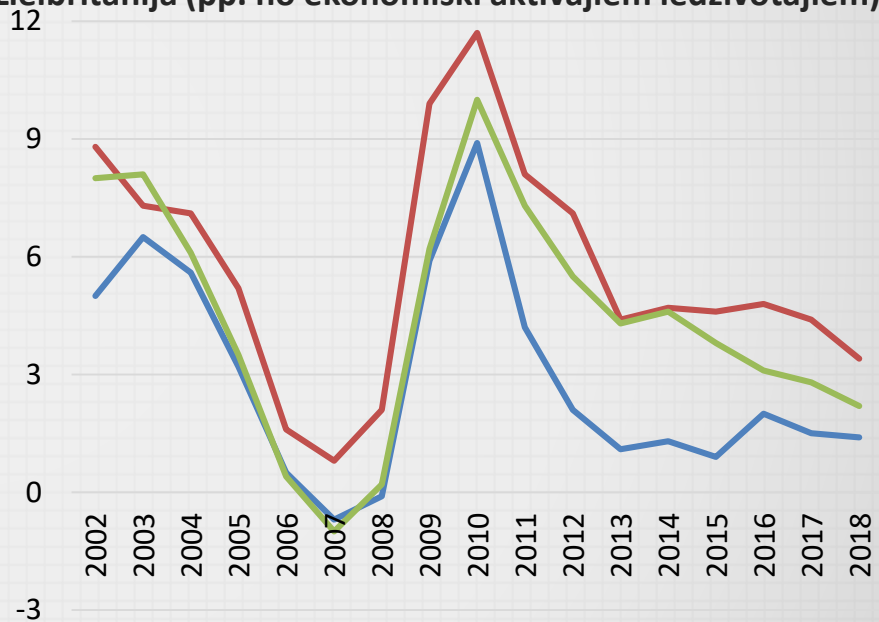
- Tas ir daudz: 8-13% no pieaugušo skaita šajās valstīs

REMIGRĀCIJA VAR ↑, LAIKA GAITĀ SAMAZINOTIES IENĀKUMU ATŠĶIRĪBĀM STARP LATVIJU UN ATTĪSTĪTĀM EIROPAS VALSTĪM

Vidējā mēneša bruto darba samaksa Baltijas valstīs
(% no minimālās algas Lielbritānijā)

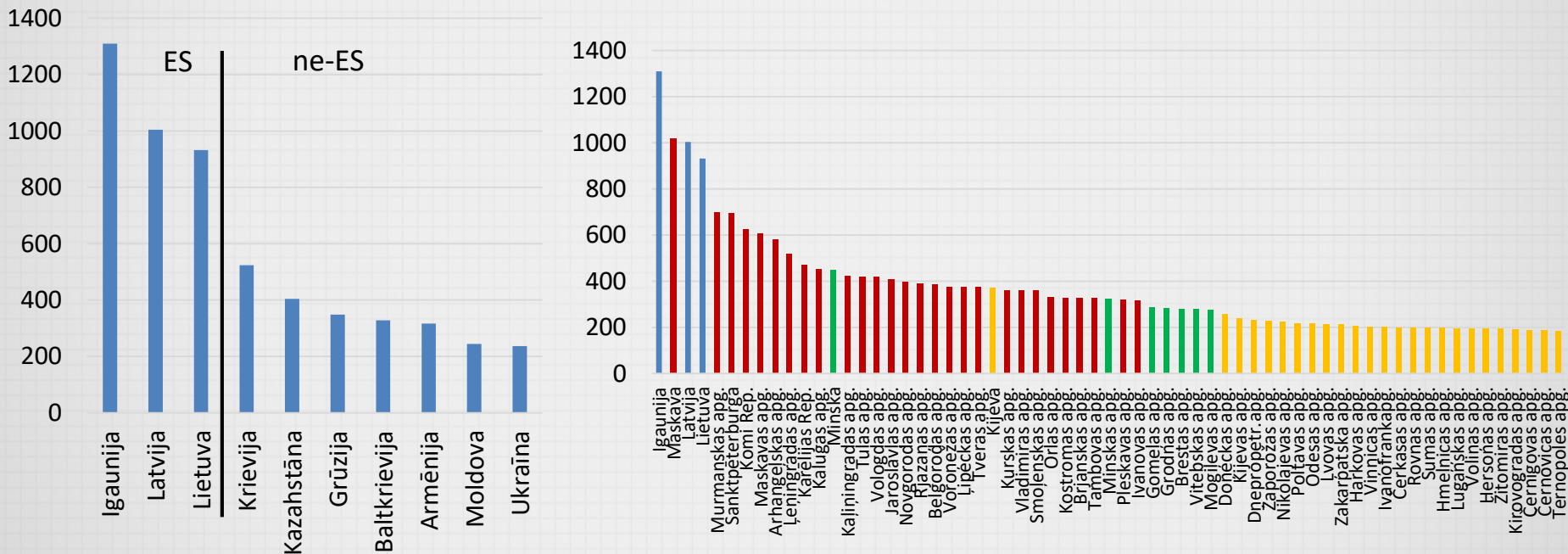
Bezdarba līmenis Baltijas valstīs mīnus bezdarba līmenis Lielbritānijā (pp. no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem)

ĀRĒJĀS DARBASPĒKA REZERVES: (2) NE-ES VALSTIS.

BALTIJAS - UKRAINAS ALGU PLAISA ŠOBRĪD IR LĪDZĪGA PIRMS 15 GADIEM NOVĒROTAJAI BALTIJAS-ĪRIJAS ALGU PLAISAI

Vidējā mēneša bruto darba samaksa (eiro)

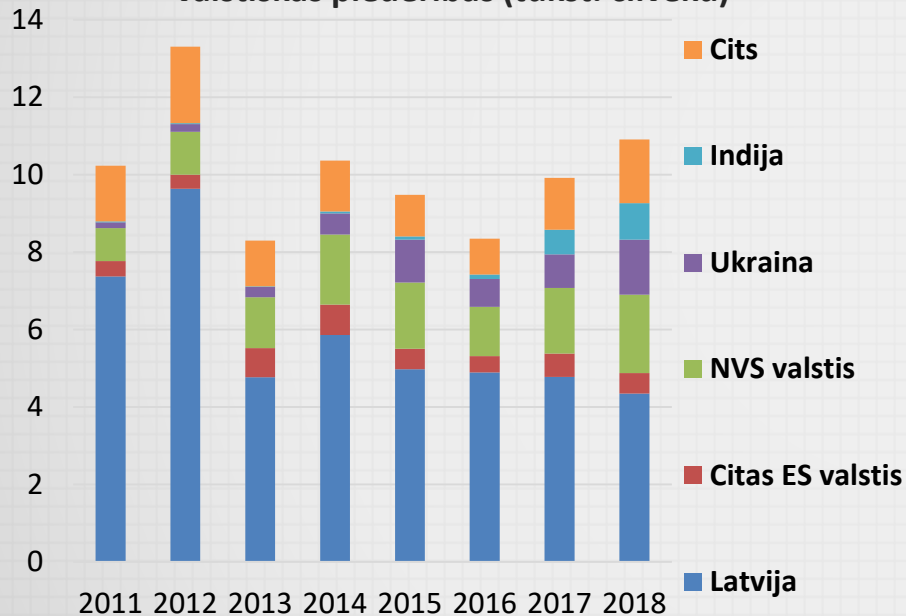
Piezīmes: vidējā alga eiro izteiksmē tika aprēķināta izmantojot sekojošus valūtas kursus: 1 EUR = 70 RUB = 30 UAH = 2.2 BYN = 370 KZT =

20.5 MDL = 550 AMD = 2.7 GEL. Igaunija, Latvija, Lietuva: 2018. gada dati (Ukraina, Kazahstāna: 2017. gada dati; citas valstis – 2016.

gada dati). Attēls pa labi: dzeltens – Ukraina, zaļš – Baltkrievija, sarkans – Krievijas centrālie un ziemeļrietumu apgabali.

IMIGRĀCIJA NO UKRAINAS UN NVS VALSTĪM PIEAUG JAU TAGAD

Starptautiskā ilgtermiņa imigrācija Latvijā pēc imigrantu valstiskās piederības (tūkst. cilvēku)

- Faktiskā imigrācija droši vien ir lielāka, jo CSP uztver tikai ilgtermiņa (>1 gads) imigrāciju.

SECINĀJUMI

- Latvijas darbaspēka rezerves ne tuvu nav izsmeltas;
- Patlaban iekšējās darbaspēka rezerves Latvijā pārsniedz 55 tūkst. cilvēku.
- Bez būtiska izglītības un veselības kvalitātes standartu paaugstināšanas iekšējās darbaspēka rezerves nebūs iespējams aktivizēt nekad.
- Ārējās darbaspēka rezerves:
 - (1) vairāk nekā 160 tūkst. pieaugušo, kas šobrīd dzīvo citā ES valstī (izbrauca no Latvijas pēdējo 15 gadu laikā).
 - (2) ne-ES valstis, piemēram, Ukraina, Krievija un Baltkrievija.

